מעבירות שבידו אפילו תימא רבי יוסי הגלילי כגון דעבד תשובה ויהב דמי אי הכי הוה ליה לוקח וליהדר כיון דמעיקרא בתורת גזילה אתא לידיה לא: [1]ומי האיש אשר נטע כרם כו': תנו רבנן אשר נטע אין לי אלא נטע לקח וירש וניתן לו במתנה מנין תלמוד לומר ומי האיש אשר נטע כרם אין לי אלא כרם מנין לרבות חמשה אילני מאכל ואפילו משאר מינין תלמוד לומר אשר נטע יכול שאני מרבה הנוטע ארבעה אילני מאכל וחמשה אילני סרק תלמוד לומר כרם רבי אליעזר בן יעקב אומר כרם כמשמעו לא חילל ולא חיללו פרט למבריך ולמרכיב והא אגן תנן אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב אמר רבי זירא אמר רב חסדא לא קשיא [א]כאן [ב]בהרכבת איסור כאן בהרכבת היתר האי הרכבת היתר היכי דמי אילימא ילדה בילדה תיפוק לי' דבעי מיהדר משום ילדה ראשונה אלא ילדה בזקינה [ג]והאמר רבי אבהו [2]ילדה שסיבכה בזקינה [ג]בטלה ילדה בזקינה ואין בה דין ערלה אמר רבי ירמיה לעולם ילדה בילדה וכגון דנטע להך קמייתא לסייג ולקורות [ד]דתנן [3]הנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה ומאי שנא ילדה בזקינה דבטלה ומאי שנא ילדה בילדה דלא בטלה התם אי מימליך עלה לאו בת מיהדר היא הכא אי מימליך עלה בת מיהדר היא [ה][דהא מעיקרא לפירי קיימא] מידי דהוה אעלו מאיליהן [ו]דתנן [ז]עלו מאיליהן חייבין בערלה ולוקמה בכרם של שני שותפין דהאי הדר אדידיה והאי הדר אדידיה אמר רב פפא זאת אומרת [ח]כרם של שני שותפין אין חוזרין עליו מערכי המלחמה ומאי שנא [ט]מחמשה אחין ומת אחד מהן במלחמה [י]דכולן חוזרין התם כל חד וחד קרינא ביה אשתו הכא כל חד וחד לא קרינא ביה כרמו רב נחמן בר יצחק אמר במבריך אילן בירק והאי תנא הוא [יא]דתניא המבריך אילן בירק רבן שמעון בן גמליאל מתיר משום רבי יהודה בן גמדא איש כפר עכו [יב]וחכמים אוסרין כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן הא מני רבי אליעזר בן יעקב היא לא אמר רבי אליעזר בן יעקב התם כרם כמשמעו הכא נמי נטע כמשמעו נוטע אין מבריך ומרכיב לא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב [יג]ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותיה דמתחזיא כבת שתא [יד]והני מילי שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל כוליה כרם קלא אית ליה כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב [טו]מת [1]תופס ארבע אמות לק"ש דכתיב [2]לועג לרש חרף עושהו אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב חורגתא הגדילה בין האחין אסורה לאחיה דמתחזיא כי אחתייהו [טז]ולא היא קלא אית ליה למילתא ואמר [יז]רבי יצחק אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב [3]לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן הוקבעו למעשר אמר עולא לא אמרן [יח]אלא בשדה אבל בעיר קלא אית ליה למלתא ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב [4]ילדה הפחותה מטפח אינה מקדשת את הזרעים [יט]והני מילי שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל כולי כרם מקדיש ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב

מת

תלמוד לומר כרם אשר נטע. מדלא כתיב אשר כרם נטע דרוש ביה גמי נטע מכל מקום ומפי' אינו כרם שהרי לא הזכיר כרם עדיין: **תלמוד לומר כרם.** דדמי לכרם ופחות שבכרמים חמשה גפנים הם: **כרם כמשמעו.** ולא שאר אילנות: **חיללו.** משמע מיעוטא לזה ולא לאחר: [ב]**כאן בהרכבה איסור.** בריית'א בהרכבת איסור מין בשאינו מינו ומעטיה קרא כדמעיטו [ע"ל] ולא חנכו גבי בית פרט לגזלן: **מבריך.** שכופף [הזמורה או האיסור] באדרך: **מרכיב.** שנוקב האילן ונוטל מן הרך שבעפי האילן ומוחב לתוכו ועושה ענף בתוך הנקב ומושך ממין אותו אילן שנוטל ממנו. ושרגא מותר להרכיב משני אילנות שזה פירותיו גסין וזה פירותיו דקין דהוו ממין אחד זה בזה: **הא' הרכבה היתר.** דאוקמת מתני' בה היכי דמי דחזר מפני חילול ההרכבה: **אי נימא ילדה בילדה.** אפילו זו שבקרקע שהרכיב את הענף בה נטיעה היא ועדיין לא הגיעה לשנה רביעית לחללה הא לאו משום הרכבה הדר דבלאו הרכבה נמי בעי למיהדר מן המלחמה משום ילדה לראשונה: **בזקינה.** שכבר נתחללה: **שסיבכה.** לשון נחת בסבך (בראשית כב). שעשאה ענף בזקינה: **בטלה לגבי זקינה.** ואינה חייבת בערלה ואין בה דין רבעי וכי תנן במסכת ערלה דמרכיב חייב בערלה [ז][זקינה] בילדה תנן שאף אותו ענף חייב בערלה ואע"ג שקצצו מזקינה נעשה עכשיו ילדה שזו היא נטיעתו: **נעולם ילדה בילדה.** ודקשיא לך בלא הרכבה נמי בעי למיהדר ממערכי המלחמה אקמייתא: **כגון דנטעה לקמייתא לסייג.** כגון שהיתה פרלה בגדר שדהו ונטעה בפרלה לתמוס. לשון קוצה בשושנים (שיר ז) גדורה בשושנים: **ולקורות.** לקוץ ממנה קורות לבתגדל: **ומאי שנא ילדה בילדה.** כי הך ילדה קמייתא דזקינה היא לענין ערלה [ח](דלא) בטלה הרכבה בה להפטר מן הערלה כמותה: **התם.** גבי זקנה לאו בת אימלוכי היא לחזור ולהיות ילדה על שום מחשבה אבל נטע לסייג אי ממליך עלה בתוך שני ערלה לקיימה לפירות חייבת בערלה הילכך ילדה דקא מרכיב בגוה לאחילה חייבת בערלה ואע"ג דלא אימליך אקמייתא הא מיהא לאחילה הוא ומהניא מחשבה דעיקר דילה נמי אי הוה חשיב עלה הוה מהני מחשבה ואע"ג דבשעת נטיעה לאו להכי נטעה: **מידי דהוה אעלו מאיליהן.** דבשעת נטיעה ליכא כוונה: **ולוקמה בכרם של שני שותפין.** למה לי לאהדורי אשינויא דחיקא בנוטע לסייג ולקורות לוקמה בנוטע לאחילה ודקשיא לך תיפוק לי משום דבעי למהדר משום לאשונה ליתני כגון שהנטיעה של ראשון ובא שמעון והרכיב בה להיות פירות הרכבה שלו: **ומאי שנא מחמשה אחין.** בריית'א היא לקמן בפרקין (דף מד.): **כולן חוזרין.** מפני שהיא שומרת יבם לכולם: **קרינא ביה אשתו.** שמא לזה תתייבם: **כל חד וחד לא קרינא ביה כרמו.** המיוחד לו שאין לך בה גפן שאין לשניים חלק בה: **רב נחמן אמר.** הא דקתני מתני' מרכיב חוזר במרכיב אילן בירק בעי למיהדר משום קמא ואם תאמר מין בשאינו מינו הוא ואימעיטא לה הרכבת איסור מולא מילתא פרט למבריך ומרכיב הא' מנא הוא דאמר מותר: **כפר עכו.** כן שמה: **הא מני.** דקתני פרט למבריך ומרכיב לאו אתמא היא אלא פיפא דמילתא דרבי אליעזר בן יעקב היא ומפי' הרכבת היתר לא הדר עלה: **פחותה מטפח.** שהיא שפל קומה ולא תגבה לעולם עד טפח: **כל שנותיה.** מדרבנן כל הימים ערלה נוהגת בה דמתחזיא כבת שתא והרואה שאוכלין פירותיה אומר שפירות ערלה מותרין: **קלא אית ליה.** הכל אומרים כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים ויודעין שהיא זקינה להכי נקט שתים כו' דסבר לה כמאן דאמר במסכת ברכות (דף לה.) כרם רבעי תנן שאין ערלה נוהגת בנטיעה אחת שלא בכרם אלא: **לקריאת שמע.** שאסור לקרות באמצע אמותיו משום לועג לרש שזה קורא וזה אינו יכול לקרות: **חורגתא.** בת אשתו: **שגדלה בין האחין.** בני הבעל מאשה אחרת: **דמתחזיא כי אחתייהו.** מי שאינו מכיר בה ורואה אותה שגדלה אצלו בסבור שהיא אחותו ואומר שנשא אחותו: **לקט שכחה ופאה שעשאן.** העני גורן שכינס הרבה כאחד ועשה מהן כרי: **הוקבעו למעשר.** מדרבנן דמאן דחזי סבור שגדל בשדהו: **וה"מ בשדה.** שלא ידעו הכל (ח) שנכנסו מעט מעט וסבורין שגדל שם אצל בעיר שכינסו בשדה ולא ידעו הכל שנתכנס מעט מעט וסבורין שגדל שם אבל בעיר כל שכניו ראו שכינס על יד על יד ויודעין שהם של לקט שכחה ופאה ופטור מן המעשר כדאמרי' בספרי בא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך מי שאין לו חלק ונחלה הוא בא ונוטל מעשר ראשון שלו יצאו לקט שכחה ופאה שיש לו חלק ונחלה עמך שאף לעניי לוים הם מופקרין כלשאר עניי ישראל ל"ה:

תוספות שאנץ

זאת אומרת כרם של ב' שותפין לאו דוקא נקט זאת אומרת דאמתני' לא קאי אלא הני אמוראי דבי מדרשא דלא בעו לשנויי הכי סבירא להו הכי: וה"מ שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב כזה. ולהכי נקט שתים כנגד שתים דסבר' ליה כמ"ד בברכות כרם רבעי שאין ערלה נוהגת בנטיעה אחת אלא בכרם שלם: חורגתא הגדילה בין האחין אסורה להנשא לאחיו פ"ה בת אשתו הגדילה בין בני הבעל שיש לו מאשה אחרת דאיתחזיא כי אחתיהו מי שאינו מכיר בה סבור שנשא אחותו. ולא היא דחורגתא קלא אית לה ומותרת. ותי' לר"י דאמר בירושלמי אשת (חורגו) [חמיו] אסורה מפני מראית העין וכמאן אתיא וצ"ל דאתיא כר' אליעזר בן יעקב. ור"י אומר דאפי' למסקנא דהכא אתי שפיר דהאי חורגתא כשהיא גדילה בין האחין יודעין העולם שאינה אחותם אבל אשת (חורגו) [חמיו] שאינה עומדת אצלו אין נותנין העולם לב להבחין א"כ (איכא לאו כיון) [אתו למימר] שאשתו של זה אמו של זו. אבל אמרי' בירושלמי החורג והחורגת שגדלין זה עם זה אסורין לינשא ר' חנינא בן יודן אר' יתנסבון באתרא דלא חכמין להון פי' ינשאו עצמן במקום שאין מכירים אותן וחולק על תלמוד שלנו שמתירין בלאו הכי:

תורה אור השלם

1. ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחללנו:
דברים כ ו
2. לועג לרש חרף עשהו שמח לאיד לא ינקה:
משלי יז ה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וה"מ וכו' הכל שכנסו מעט: (ב) ד"ה אבל טוליה כרם כרם גדול:

גליון הש"ס

גמ' ולא היא קלא אית ליה. עיין יבמות דף כא ע"א תד"ה ומותר:

מוסף רש"י

ילדה שסיבכה בזקינה. ילדה של ערלה שהרכיבה בתוך אילן זקן של היתר (נדרים ח:). מת תופס ארבע אמות לק"ש. שאסור לקרות בתוך ארבע אמות שלו משום לועג לרש (ברכות יח:). לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן. אע"פ שפטורים מן המעשר, לקטן עני ועשאן גורן הוקבעו למעשר מדרבנן, דמאן דחזי סבר שתבואת קרקעו היא (שם ח:).

תוס' שאנץ (המשך)

לקט שכחה ופיאה שעשאן בגורן הוקבעו. פ"ה עני שכנס הרבה ביחד ועשה מהן כרי הוקבעו למעשר מדרבנן דמאן דחזי סבר שגדל בשדהו. וה"מ בשדה שכינסן בשדה ולא ידעו הכל שנתכנס מעט מעט וסבורין שגדל שם אבל בעיר כל שכניו ראו שכינס על יד על יד ויודעין שהם של לקט שכחה ופאה ופטור מן המעשר כדאמרי' בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך מי שאין לו חלק ונחלה הוא בא ונוטל מעשר ראשון שלו יצאו לקט שכחה ופאה שיש לו חלק ונחלה עמך שאף לעניי לוים הם מופקרין כלשאר עניי ישראל ל"ה:

מסורת הש"ס

יג א מיי' פ"ז מהל' מלכים הל"י:
יד ב מיי' פ"א מהל' מ"ש הל' טז סמג עשין קלז טוש"ע יו"ד סי' רלד סעי' כב:
טו ג מיי' שם הל"ב טוש"ע שם סעי' כג:
טז ד מיי' שם הל"ה טוש"ע שם סעי' מז:
יז ה מיי' פ"ז מהל' מלכים הל"י:
יח ו מיי' שם הל"ז:
יט ז מיי' פ"א מהל' כלאים הל"ה סמג לאוין רפז טוש"ע יו"ד סי' רלה סעי' ו וסעי' ג:
כ ח ט מיי' פ"א מהל' מ"ש הל"ט סמג עשין קלז טוש"ע יו"ד סי' רלד סעי' כח:
כא י מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל"ב סמג עשין יח טוש"ע או"ח סי' עז סעי' ז וטוש"ע יו"ד סימן שמז סעיף ב ג ו:
כב כ טוש"ע אה"ע סי' עו סעי' יא וסעי' כג:
כג ל מ מיי' פ"ב מהל' תרומות הל"ט:
כד נ ס מיי' פ"ו מהל' כלאים הל"ד סמג לאוין רפ טוש"ע יו"ד סי' רלו סעי' כב:

מת תופס ארבע אמות לעומאה. מכמיס גזרו שיהא המת מטמא כל הנכנס בארבע אמותיו כדי שלא ירגילו אוכלי עהרות ליקרב לו ויהא סבור שלא האהיל ויש לחוש שמא יפשוט ידו ויאהיל ונאו לדעתיה: **ופנא פונא.** וכן תני תנא דידן במשנה הנשנית בייניו בבית המדרש בסדר טהרות (אהלות פט"ו מ"ח): **חצר הקבר.** שלפני המערה כדאמר סדר בנין הקברות בבבא בתרא (דף ק:) שעושין מערות גדולות של [1]שש על שש וחופר בכותליה סביב כוכין לרוכות כמדת המת ומוחכו לתוכן והמערה מקורה בתקרה וכיסוי ועושה גומא רחבה בצד המערה ופותח פי המערה לתוך הגומא בכותל המערה כמין פתח ואותה גומא היא חצר הקבר: **העומד בתוכו טהור.** כל מקום שהוא עומד בה טהור דכיון דמערה חלוקה הימנה וממילותיה ניכרות לא גזור רבנן במתים שבתוכה שיתפסו ד' אמות סביבותיה לצד המערה דכי גזור רבנן ארבע אמות במת המוטל בחוץ וכגון למעלה אצל גג המערה כדי להרחיק את האדם מלהאהיל על הטומאה אצל כאן יש היכר: **והוא שיש בה ארבע אמות.** הוא דאשיבא מקום לעצמה אבל פחות מכאן בטלה אצל המערה ולא חשיבא למיהוי מקום לעצמה: **וכ"ש אומרים ארבעה טפחים.** הוי מקום חשוב בכל דוכתא: **כמה דברים אמורים.** ב"ה אמרו ליה: **כשפתחה של חצר למעלה.** שאין לה כניסת מדרון במעלות מן הצד אלא כשיורדין לה קופצין לה וכשעולין מתוכה מטפס ועולה. ולקמן פריך איפכא מיסתברא: **כלפי לייא.** כנגד איפוא הפכא דבריך. לייא איפוא כדאמר בברכות (דף נח.) כגני לייא כדיס שבוריס להיכן הולכין. איפכא מסתברא מן הצד כשעשוי לחצר מדרון לצאת דרך לדיס איכא למימר כיון דלא גזור רבנן ארבע אמות במחיצות ניכרות סגי להאי חצר בארבעה טפחים והעומד בה הרי זה טהור שאין לנו במה לטמאו דאינו צריך לטפס ולעלות שיפשוט זרועותיו ויאהיל כנפיו על חצר הפתח דכי נפיק מידלי ונפיק נשמט ונמשך לו מן הפתח של מערה לצד פתח של חצר ויוצא לו: **מלמעלה אי אפשר דלא מאהיל.** כיון דאינו אלא ארבעה טפחים אי אפשר לו לפרוש כנפיו ולטפס ולעלות אלא אם כן מאהיל על חצר הפתח: **והני מילי כו'.** השתא מהדר לפרושי סייעתיה מהכא. מדאיצטריך למיתני העומד לתוכו טהור ש"מ הני מילי חצר הקבר דמסיימא מחיצתא דמערה לחודיה ודחצר לחודיה וש היכר בדבר אבל מת בעלמא המוטל בחוץ מודו בית הלל דתפיס ארבע אמות מדאיצטריך למיתני העומד לתוכו טהור דאי בעלמא לא גזור למה לי לאשמועינן הכא דטהור: ואפי' היא לו שומרת יבם שלא קדשה הוא אלא מכח אחיו באה לו: **לקחה.** מדלא כתיב לקח מיעוטא הוא למעוטי לקיחת איסור: **דדרכה.** דאמר אין עבירה בקידושין עד שיבעול שיבא זרעו לו את האשה לידי חילול וממזרת ונמיהה אין עבירה בקידושין דלא כתיב ביה לא יקח אלא לא יבא[8] ולא תתחתן[9] אבל אלמנה כתיב בה לא יקח[10] וקיחה היינו קידושין ואיצטריך דרבה דלא תימא מקידושין עבד ליה איסור: [11]**ונסינה.** מן הגבעונים דכתיב בהו ויתנם יהושע לחוטבי עצים (יהושע ט) והן משבעה אומות: **ועתה בשדה לך.** ונצא בשדה מלאכתך לך: **גמרא.** לתת סברא להדין בטעמי המשנה והלכה כדברי מי: **אם הוסיף בו דימום אחד.** שורה של אבנים או בגובה או בעובי מו לא הוי על מכונו וקרינא ביה מדש[12]: **שמחדשין אותו.** שאינו מתקיים: **בשבוע.** בשמיטה: **אין לי אלא חדשה.** בתולה: **אלמנה וגרושה.** מאחר ונשאה זה: **יכול אף בנה בית.** חדש ולא תנכו יהא כזה שיהא נקי מן הכל: **מתני' ויספו השוטרים.** כשמתקשרים לעמוד לפופים שלא יפרידום אויבים: **לפיכך.** שהיכא זהו הירא מעבירות תלה התורה בנה ונטע ואיכא לחזור בגללן כדי שיתלה בכך החזרה ולא יתביש לומר מעבירות שבידו הוא ירא וחוזר: **ר' יוסי אומר כו'.** בגמרא [ע"ב] מפרש במאי פליג אדרבי יוסי הגלילי: **ובעקבו של עם.** בסופו של עם שעומדים שלא יחזרו אחרוניס לאחריהם לנוס: **מעמידין זקיפין מלפניהם.** בראשם של לד המלחמה מעמידין בני אדם גבורים ממונים לכך שאם יפול אחד מן הנלחמים יעמידוהו וחזקיפוהו ויגבירו את אנשי הצבא בדבריהם: [**ואחריהם**]. ואנשים אחרים מאחריהם: **וכשילין של ברזל בידיהם.** לשמור שלא יגוסו. וכשילין כעין חצין שקורין ווליי"ש: שתחילת

[1]אמת תופס ארבע אמות לטומאה [6]ותנא תונא חצר הקבר העומד בתוכה טהור והוא שיהו בה ארבע אמות דברי בית שמאי ב"ה אומרים [2]ארבעה טפחים במה דברים אמורים שפתחה מלמעלה אבל פתחה מן הצד דברי הכל ארבע אמות כלפי לייא אדרבה מן הצד מידריך ונפיק מלמעלה אי אפשר דלא מאהיל אלא במה דברים אמורים שפתחה מן הצד אבל פתחה מלמעלה ארבע אמות והני מילי חצר הקבר דמסיימא מחיצתא אבל מת בעלמא תפיס: [1]מי האיש אשר ארש אשה כו': ת"ר אשר ארס [3] אחד המארס את הבתולה ואחד המארס את האלמנה ואחד שומרת יבם ואפילו [7]חמשה אחין ומת אחד מהם במלחמה כולן חוזרין לא לקח ולא לקחה [7]פרט לאלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין לימא דלא כרבי יוסי הגלילי דאי רבי יוסי הגלילי הא אמר [2]הירא ורך הלבב זה המתיירא מעבירות שבידו אפילו תימא ר' יוסי הגלילי כדרבה [8]דאמר רבה [9]לעולם אינו חייב עד שיבעול מה טעם לא יקח משום לא יחלל משום הכי אינו לוקה עד שיבעול תנו רבנן אשר בנה אשר נטע אשר ארש [7][1]לימדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה ואף שלמה אמר בחכמתו [3]הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך הכן בחוץ מלאכתך זה בית ועתדה בשדה לך זה כרם אחר ובנית ביתך זו אשה ד"א הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ועתדה בשדה לך זה משנה אחר ובנית ביתך זה גמ' ד"א הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה ועתדה בשדה לך זה גמרא אחר ובנית ביתך אלו מעשים טובים ר' אליעזר בנו של ר"י הגלילי אומר הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה וגמרא ועתדה בשדה לך אלו מעשים טובים אחר ובנית ביתך [10]דרוש וקבל שכר: ואלו שאינן חוזרין הבונה בית שער כו': תנא אם הוסיף בו דימום אחד חוזר: ר' אליעזר אומר אף הבונה בית לבנים בשרון לא היה חוזר:

תנא מפני שמחדשין אותו פעמים בשבוע: ואלו שאין זזין ממקומן בנה בית חדש וחנכו וכו': תנו רבנן [4]אשה חדשה אין לי אלא אשה חדשה אלמנה וגרושה מנין תלמוד לומר אשה מכל מקום אם כן מה ת"ל אשה חדשה מי שחדשה לו יצא מחזיר גרושתו שאין חדשה לו ת"ר לא יצא בצבא יכול בצבא הוא דלא יצא אבל יספיק מים ומזון ויתקן הדרכים תלמוד לומר ולא יעבור עליו לכל דבר יכול שאני מרבה אף הבונה בית ולא חנכו נטע כרם ולא חללו ארס אשה ולא לקחה ת"ל עליו עליו אי אתה מעביר אבל אתה מעביר על אחרים ומאחר דכתב לא יעבור לא יצא בצבא למה לי [5]לעבור עליו בשני לאוין: **מתני'** [2]ויספו השוטרים לדבר אל העם וגו' ר' עקיבא אומר הירא ורך הלבב [6]כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה [6]רבי יוסי הגלילי אומר הירא ורך הלבב זהו המתיירא מן העבירות שבידו לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו שיחזור בגללן רבי יוסי אומר אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין הרי הוא הירא ורך הלבב [5]והיה ככלות השוטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם ובעקיבו של עם [6]מעמידין זקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהן וכל המבקש לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו שתחילת

תורה אור השלם

1. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּהּ: דברים כ ז
2. וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס אֶת לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ: דברים כ ח
3. הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ אַחַר וּבְנִיתָ בֵיתֶךָ:
משלי כד כז
4. כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר נְקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקָח: דברים כד ה
5. וְהָיָה כְּכַלּוֹת הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם: דברים כ ט

לעזי רש"י

ווי"ש [ווידי"ש]. חיצים.

מוסף רש"י

לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו. לחזור על בית וכרם ואשה לכפות על החוזרים בשביל עבירות שבידם שלא יבינו שסם בעלי עבירה והרואה מחזר אומר שמא בנה את הבית או נטע כרם או ארס אשה (דברים כ ח). **מעמידין.** מעמידין זקיפין לפניהם. בני אדם עומדין בקצה המערכה בדברים שוטו אל המלחמה ולא תעטו, שתחלת נפילה ניסה (שם כ ט). **לקפח את שוקיו.** לקצץ רגליו (קדושין יב:).

כוח א מיי' פ"ג מהל' אבל הל"ג סמג לאוין רלה טוש"ע יו"ד סי' שעא סעי' ה:

כו ב מיי' פ"ו מהל' טומאת מת הל"ט וע"ש בכ"מ:

ג מיי' פ"ז מהל' מלכים דין ז:

ד מיי' שם הל' ח):

כז ה מיי' פע"ו מהל' איסורי ביאה הל"ב ופי"ז הל"ג:

כח ו מיי' פ"ה מהל' דעות הל"ל:

כט ז מיי' פ"ז מהל' מלכים ח"ל:

ל ח מיי' שם הל"ט:

לא ט מיי' שם הל"ד:

שתחילת ניסה נפילה. בגמ' פריך מיפכא מנעי ליה שהניסה היא תחילת הנפילה: **בד"א.** דמוזהרין מן המערכה ויש שאינן זזין ממקומן במלחמות הרשות: **אבל במלחמות מצוה.** כגון כיבוש ארץ ישראל בימי יהושע הכל יוצאין: **רבי יהודה אומר כו'.** מפרש בגמ':

גמ' עבירה דרבנן. לר"י הגלילי אפי' עבר על דברי סופרים מחזר ולרבי יוסי עד שיעבור על דבר תורה דומיא דאלמנה לכהן גדול וכגון שנשאה דאיכא איסור: **סח בין תפילה לתפילה.** בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש: **סח.** סיפר: **עבירה היא בידו.** אם לא חזר ובירך דהכי אמרי' (דף לו.) סח מברך שתים לא סח מברך אחת: **ומיס שוקפין על ברכיו.** מי רגליס מחמת ירלאה: **מפני שתחילת נפילה ניסה מבעי ליה.** תחילת משמע הגרמת הדבר והכי איבעי ליה למימר כשהן נפין זו היא תחילת הגרמת הנפילה ובניסה לא שייך למימר תחילה דהא ממש קא ערקי: **רשות דרבנן זו היא מלוה דר' יהודה.** ובאותה מלחמה שאמרו חכמים שהיא רשות ואין חתן יוצא לה אמר נמי ר' יהודה דאין חתן יוצא לה אלא שרבי יהודה קורא אותה מצוה ונפקא מינה לפוטרו משאר מצות בעודו עסוק בה כדמפרש רבא ואזיל: **מצוה דרבנן.** דאמרו בה הכל יוצאין אמר נמי ר' יהודה הכל יוצאין אלא דקרי לה חובה ולאו מידי אשמעינן בהא אלא כולה משום מצוה ורשות נקטו פלוגתייהו אלא משום דקרו רבנן להא רשות די להם אם קראו את זו מצוה ואפילו היא חובה שהרי אין הדבר אלא להעלותם מעלה אחת ונומר אבל זו הכל יוצאין וגבי רשות דייס לקרות את שנמעלה ממנה מצוה ורבי יהודה דקרי לקמייתא מצוה לאשמועי' דהעוסק בה פטור מן המצוה והוצרך להעלות את זו מעלה אחת לומר אבל זו הכל יוצאין הילכך קרייה חובה כדאיתא: **אמר רבא כו'.** מילתיה דרבי יוחנן מפרש ואזיל וקאמר דהא דאמר רבי יוחנן דאיפליגו רבנן ורבי יהודה באחת המלחמות בקריאת שתחילת ניסה נפילה שנאמר [1]נס ישראל לפני פלשתים וגם מגפה גדולה היתה בעם ולהלן הוא אומר [2]וינוסו [אנשי] ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים וגו' [א]בד"א במלחמות הרשות אבל במלחמות מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה אמר רבי יהודה במה דברים אמורים במלחמות מצוה אבל במלחמות חובה הכל יוצאין אפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה: **גמ'** מאי איכא בין רבי יוסי לר"י הגלילי איכא ביניהו עבירה דרבנן כמאן אזלא הא דתניא [ב]שח בין תפילה לתפילה [ג]עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה כמאן כר"י הגלילי מאן תנא להא דתנו רבנן שמע קול קרנות והרתיע הגפת תריסין והרתיע צחצוח חרבות ומים שותתין לו על ברכיו חוזר כמאן לימא רבי עקיבא היא ולא רבי יוסי הגלילי בהא אפי' ר' יוסי הגלילי מודה משום דכתיב [3]ולא ימס את לבב אחיו כלבבו: והיה בכלות השוטרים כו': האי מפני שתחילת ניסה נפילה מפני שתחילת נפילה ניסה מבעי ליה אימא מפני שתחילת נפילה ניסה: בד"א במלחמות הרשות כו': א"ר יוחנן רשות דרבנן זו היא מצוה דרבי יהודה מצוה דרבנן זו היא חובה דרבי יהודה אמר רבא [4]מלחמות יהושע לכבש דברי הכל חובה מלחמות בית דוד לרווחה דברי הכל רשות כי פליגי למעוטי עובדי כוכבים דלא ליתי עלייהו מר קרי לה מצוה ומר קרי רשות נפקא מינה [ד]לעוסק במצוה שפטור מן המצוה:

הדרן עלך משוח מלחמה

עגלה ערופה [ה]בלשון הקודש שנאמר [6]כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניך ושופטיך שלשה מבית דין הגדול שבירושלים היו יוצאין רבי יהודה אומר [ו]חמשה שנאמר [ז]זקניך שנים ושופטיך שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד [ח]נמצא טמון בגל או תלוי באילן או צף על פני המים לא היו עורפין שנאמר באדמה ולא טמון בגל נופל ולא תלוי באילן בשדה ולא צף על פני המים [ט]נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה עובדי כוכבים או לעיר שאין בה ב"ד לא היו [ו] עורפין [ט]אין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד: **גמ'** מאי קאמר אמר ר' אבהו ה"ק שנאמר וענו ואמרו ולהלן הוא אומר [5]וענו הלוים ואמרו וגו' מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש וסדר עגלה ערופה כיצד כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניך ושופטיך שלשה מב"ד הגדול שבירושלים היו יוצאין: רבי יהודה אומר חמשה וכו': [ז]ת"ר ויצאו זקניך ושופטיך זקניך שנים ושופטיך שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן חמשה דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר זקניך שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה ור' שמעון נמי הא כתיב ושופטיך ההוא מיבעי ליה למיוחדין שבשופטיך ורבי יהודה מזקני זקניך נפקא ור' שמעון אי כתב רחמנא זקני הוה אמינא אפי' זקני השוק כתב רחמנא זקניך ואי כתב רחמנא זקניך הוה אמינא אפי' סנהדרי קטנה כתב רחמנא ושופטיך למיוחדין שבשופטיך ור' יהודה גמר זקני זקני [6]מזקני העדה מה להלן מיוחדין שבעדה אף כאן מיוחדין שבעדה אי גמר לגמרה לכולה מילתא מהתם זקניך ושופטיך למה לי אלא [ג] וי"ו ושופטיך למנינא [ה]ורבי שמעון

וי"ן

הסס נפקא לן מייה לענין עוסק במצוה דלמר חובה ולמר רשות ופריס לן נמי רבא בהי מיייהו איפליגו: **מלחמות יהושע דלכבש.** בהא ליכא למאן דקרי רשות דאפילו חובה נמי איתא והעוסק בה פטור מן המצוה ורבנן הוא דלא איכפת להו לקרותה חובה דדייס לקרותה מצוה אלא הרשות שהרי אין אנו צריכין אלא למצוה בה מעלה אחת ומצוה לגבי רשות מעלה היא: **ומלחמת בית דוד.** שנלחם באדם לוכה להוסיפה על ארץ ישראל ובשאר סביבותיה להעלות לו מנחה ומס עובד: **דברי הכל רשות.** ואפילו רבי יהודה להא לאו מצוה קרי לה והעוסק בה אינו פטור מן המצוה: **כי פליגי.** ר' יהודה ורבנן במצוה ורשות דלמר פטור מן המצוה ולמר מייב במלחמה שהיא למעוטי עובדי כוכבים דלא ליתו עלייהו:

הדרן עלך משוח מלחמה

עגלה ערופה בלשון הקודש. נאמרת. מה שהזקנים אומרים ידינו לא שפכו והכהנים אומרים כפר לעמך ישראל בלשון הקודש הוזקקו מן התורה לאמרה: **שנאמר כי ימצא חלל.** ובגמרא פריך היכי ליף מהכא: **היו יוצאין.** ובאין שם ומודדין מן החלל לצד העיירות שבסביבותיו לידע איזו קרובה: **בגל.** גל של אבנים: **נמצא סמוך לספר כו'.** מפרש טעמא בגמ' (ו): **גמ' מאי קאמר.** היכי ליף לשון הקודש מהכא: **ואין כ"ד שקול.** אין עושין ב"ד שיהא יכול ליחלק שוה בשוה אלא שיהא הרוב לצד אחד לקיים אחרי רבים להטות (שמות כג): **למיוחדין.** הגר לשבת הגזית: **מזקני זקניך.** מדמלי למיכתב זקני וכתב זקניך מיוחדין שבזקניך: **זקני השוק.** אע"פ שאין סנהדרין: **שופטיך.** זקנים שהם שופטים את ישראל: **מזקני העדה.** דסמיכת פר העלם דבר ואייתר ליה שופטיך להביא עוד שנים: **לגמרה לכולה מילתא מהתם.** דהא רבי יהודה התם נמי חמשה קאמר וליף לה מקראי בפ"ק דסנהדרין (ו): **אלא [וי"ו] ושופטיך למנייא.** כלומר לא גמיר גז"ש ואיצטרי' שופטיך לסנהדרי גדולה כר"ש.

וי"ו

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ז מהל' מלכים הל"ד:
לג ב מיי' פ"ד מהל' תפילין הל"ו וע"ש בכ"מ סמג עשין כב טוש"ע או"ח סי' כה סעי' ט:
לד ג מיי' פ"ה מהל' מלכים הל"ח וע"ש בכ"מ סמג עשין קח:
ד [מיי' פ"ד מהל' ק"ש הל' ח טוש"ע או"ח סי' לח סעי' ח]:
א ה מיי' פ"ט מהל' רוצח הל"ג סמג עשין עח:
ב ו מיי' שם פ"ח:
ג ז מיי' שם הל"ח:
ח מיי' שם הל"ה:
ה ט מיי' שם הל"ד:
ו י מיי' שם הל"ח:

גליון הש"ס

סתני'. אין כמודדין. עיין מכות י ע"ב תד"ה מד אמר:

תוספות שאנץ

סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו. פ"ה סח בין הנחת תפלין של יד להנחת תפלין של ראש עבירה היא בידו אם לא חזר וברך דהכי אמרי' במנחו' סח מברך שתים לא סח מברך אחת פ"ה במנחות בפ' הקומץ דמברכין להניח תפלין לשל יד (ועל של ראש) לא מברך כלל אם לא סח בנתים אבל אם סח מברך על של ראש על מצות תפלין. ול"ג לר"ת דבפ' הרואה דקא חשיב מאה ברכות דחייב אדם לברך בכל יום קא חשיב להניח תפלין ועל מצות תפלין וכי ס"ד דלא נתקן אלא היכא דסח בנתים. ומיהו י"ל דמיירי בשני בני אדם אחד יש לו תפלין של יד ואחד יש לו תפלין של ראש. ור"ת אומר דמברכין להניח תפלין לשל יד ועל מצות תפלין לשל ראש היכא דלא סח ואם סח בנתים מברך לשל ראש להניח תפלין ועל מצות תפלין. ולפי זה היכא דאין לו תפלין של יד מברך על של ראש שתים דהא הוי כאילו סח בנתים:

סליק

תורה אור השלם

1. וַיָּעָן הַמְבַשֵּׂר וַיֹּאמַר נָס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים וְגַם וְגַם מַגֵּפָה גְּדוֹלָה הָיְתָה בָעָם וְגַם שְׁנֵי בָנֶיךָ מֵתוּ חָפְנִי וּפִינְחָס וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים נִלְקָחָה:
שמואל א ד יז
2. וּפְלִשְׁתִּים נִלְחֲמִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּנֻסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים בְּהַר הַגִּלְבֹּעַ: שמואל א לא א
3. וַיִּסְפּוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס אֶת לְבַב אַחִיו כִּלְבָבוֹ: דברים כ ח
4. כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ: דברים כא א
5. וְעָנוּ הַלְּוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם: דברים כז יד
6. וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְיָ וְשָׁחֵט אֶת הַפָּר לִפְנֵי יְיָ: ויקרא ד טו

הגהות הב"ח

(א) במשנה לא היו (עוקפין). מו"מ וע"ב ס"פ מודדין: (ב) גמ' למה לי אלא ושופטיך כר' שמעון ו' למנייא כע"ל וכן ברש"י:

מוסף רש"י

שח בין תפילה לתפילה. ולא גיכך על ראש אלא סמך על ברכה לשאוב (ממות לו.) לו: מדרבנן קמוך לאיתתאי בין ברכת תפילה של יד לברכת תפילה של ראש, משום דהמתמלי בברכה מצוה אסור לדבר עד שגומרה, והני שתי ברכות כברכה אחת דמיין, כי שם בין תפילה לתפילה איכא איסורא לרבנן ועניבה הוא בידו (הובא בערוגת הבושם עמ' 66 בשם רש"י בפ' משוח מלחמה, ולפנינו אינו).

הדרן עלך משוח מלחמה

למיוחדין שבשופטיך. שיהו מזקני סנהדרי גדולה (סנהדרין יד.). לגמרה לכולה מילתא מהתם. ואפילו מגייא דהמשה מהתם מיפוק ליה דמיא (שם יג.) ומאמר שנים זקני שנים (שם יד.). אלא רי"ו ושופטיך למנייא. לעולם לא גמר גזירה שוה, ושופטיך למיוחדין איצטריך ומנייא מרבויא דוי"ו (שם).

(ג) מגמות לו., ב) [סוטה כה.], ג) סנהדרין יד., ד) סנהדרין יד., ה) [עמ"ש תוס' סנהדרין יד. ד"ה וכי מעטן], ו) [לקמן מה.], ז) [לף יד.].

ויו"ו דושופטיך דריש ר' יהודה למניינא להכיא עוד שנים: **בעליל לעיר.** במגולה ופשוט שאין עיר קרובה כזו: **מפני'.** דלא קתני מלך וכהן גדול דלא כר' אליעזר בן יעקב: **אי כרבי יהודה.** דאמר אי כרבי שמעון שנשה ולא בעי כולה סנהדרין: **מלאן זקן ממרא.** לב"ד הגדול שאינו נעשה ממרא אלא בב"ד של שבעים ואחד כדיליף בפרק קמא דסנהדרין (מ): **אבי פאגי.** כל שהוא בתוך היקף החיצון של ירושלים קרוי בי פאגי. ולי נראה שהוא לשון חביסה כמו שקורין ליגל"ח של עיר כמו חמור ובית פאגי (ב"מ דף ט.) בשטדידור"ח בית רחש של אפסר קורין כן: **והמרה עליהן.** כלומר על מה שאמר מהם שם ואמרו לו ההלכה הלך לעירו והורה לעשות כדרך שהיה מורה בתחילה דהוה ליה ממרא על פיהם: **המקוש.** המיוחד למשפט והוא לשכת הגזית: **דנפיק מינייהו כמה.** לבי פאגי דאיצטריך לאשמועינן דפטור משום טעמא דחזן לב"ד: **דלמא הנך דאיכא גוואי כוותיה סבירא להו.** ומהיכא תיתי לן חיובא דאיצטריך קרא למיפטריה: **שרדך.** זה סנהדרין שיושבת בטיבורה של א"י: **אגן הסהר.** שעשויין כחצי לבנה עגולה בשורת ישיבתן כדי שיהו כולן רואין זה את זה: **המוג.** כשיעור מוג שני חלקים מים ואחד יין ואף כאן צריך שיעמיד שלש: **על עיר.** על ירושלים: **אגיא דרב יוסף.** דאמר רבי אליעזר בן יעקב כולהו סנהדרי בעי: **מפני'.** דיליף פרט לטמון רבי יהודה היא: **בשדה.** ושכחת עומר בשדה לרבי יהודה משמע בשדה על פני השדה ולרבנן משמע בתוך השדה: **הפס מעייניה דקרא.** צריכין למידרשיה והכא מעייניה דקרא תדרוש ליה גבי חלל כתיב כי ימצא חלל כל היכא דמשתכח ואפי' טמון הלכך על כרחך כי אתא באדמה למעוטי טמון בא דתדרוש ביה על פני האדמה דאי לרבויי לא איצטריך: **אף שכחה בגלוי.** והוה ממעט טמון ממשמעותא אי לאו

ויו"ו לא משמע ליה [6] (מאי קאמר רחמנא המיוחדין שבשופטיך) אלא מעתה ויצאו שנים ומדדו שנים לר' יהודה הרי כאן תשעה לרבי שמעון הרי כאן שבעה ההוא מיבעי ליה לכדתניא [8] ויצאו [9] הן ולא שלוחיהן ומדדו [10] שאפי' נמצא בעליל לעיר היו מודדין שמצוה לעסוק במדידה מתניתין דלא כר"א בן יעקב דתניא [13] ר' אליעזר בן יעקב אומר זקניך זו סנהדרין שופטיך זה מלך וכהן גדול מלך דכתיב [1] במלך במשפט יעמיד ארץ כהן גדול דכתיב [2] ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה וגו' איבעיא להו רבי אליעזר בן יעקב במלך וכהן גדול הוא דפליג אבל בסנהדרי אי כרבי שמעון סבירא ליה או דלמא בסנהדרי נמי פליג עד דאיכא כולה סנהדרי אמר רב יוסף ת"ש [3] מצאן זקן ממרא אבי פגי והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה תלמוד לומר [3] וקמת ועלית אל המקום [3] מלמד שהמקום גורם דנפוק כמה אילימא דנפוק מקצתן דלמא הנך דאיכא גוואי כוותיה סבירא להו אלא פשיטא דנפוק כולהו ולמאי אי לדבר הרשות מי מצו נפקי והכתיב [4] שררך אגן הסהר אל יחסר המזג [7] שאם נצרך אחד מהם לצאת אם יש שם עשרים ושלשה בנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לאו אינו יוצא אלא פשיטא לדבר מצוה למאי לאו למדידת עגלה ורבי אליעזר בן יעקב היא א"ל אביי לא דלמא להוסיף על העיר ועל העזרות [7] כדתנן [7] אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד תניא כוותיה דרב יוסף מצאן אבית פגי והמרה עליהן כגון שיצאו למדידת עגלה או להוסיף על העיר ועל העזרות יכול תהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית מלמד שהמקום גורם: נמצא טמון בגל או תלוי באילן: לימא מתניתין ר' יהודה היא ולא רבנן דתניא [5] ושכחת עומר בשדה פרט לטמון דברי רבי יהודה וחכ"א בשדה [1] לרבות את הטמון אמר רב אפי' תימא רבנן [6] הכא מעייניה דקרא התם מעייניה דקרא (ח) דכתיב [6] כי ימצא חלל היכא דמשתכח באדמה פרט לטמון והתם מעייניה דקרא דכתיב כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר שכחה דומיא דקציר בגלוי אף שכחה בגלוי כתב רחמנא בשדה לרבות את הטמון לרבי יהודה נמי תיפוק ליה משכחה דומיא דקציר אין הכי נמי ואלא בשדה למה לי מיבעי ליה [1] לרבות שכחת קמה ורבנן שכחת קמה מנא להו נפקא להו מכי תקצור קצירך בשדך (ט) ור' יהודה מיבעי ליה לכדרבי אבהו אמר ר' אלעזר דאמר רבי אבהו אמר ר"א [7] פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו ורבנן מבשדה בשדך ור' יהודה בשדה בשדך לא משמע ליה בעי ר' ירמיה [7] צפו עומרין לתוך שדהו מהו אויר שדה כשדה דמי או לאו כשדה דמי א"ל רב כהנא לרב פפי ואמרי לה רב כהנא לרב זביד תפשוט ליה מדרבי אבהו א"ר אלעזר דאמר פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו דחבירו אין [3] לתוך שדהו לא וליטעמיך לתוך שדה חבירו צפו אין מונחין לא והא בעינן בשדך וליכא אלא לתוך שדה חבירו ואפילו מונחין והאי דקאמר צפו דלא משכחת לה אלא בצפו תא שמע [11] עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על גבי חבירו ושכחו התחתון שכחה והעליון אינו שכחה רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון שניהם אינן שכחה התחתון מפני שהוא טמון והעליון מפני שהוא צף עד כאן לא פליגי אלא בתחתון אבל בעליון דברי הכל לא הואי שכחה שאני התם כיון דאחזיק ביה זכה ביה אי הכי מאי איריא על גבי חבירו אפילו בשדה נמי אין הכי נמי והאי דקתני על גבי חבירו משום תחתון והא מפני שהוא צף קאמר אימא מפני שהוא כצף אמר אביי [11] הריני כבן עזאי בשוקי טבריא אמר ליה ההוא מדרבנן לאביי שני חללים זה על גבי זה מהיכן הוא מודד מין במינו הוי טמון ומין במינו לא הוי צף [2] ומעליון מודד או דלמא מין במינו הוי צף ומין במינו לא הוי טמון ומתחתון מודד או דלמא מין במינו הוי טמון ומין במינו הוי צף ולא מתחתון מודד ולא מעליון מודד א"ל

תניתוה

דהדר רבייה: **נשכחה קמה.** שאם שכח זרוע אחת לקצור קמי עלה בגלא תשוב לקחתו [דברים כד] והכי משמע ושכחת עומר לו ושכחת בשדה: **נפקא להו.** מבשדך ושכחת קרי ביה ששכח את קצת שדהו: **שלפו עומרין לתוך שדה חבירו.** שנשבה הרוח והרימה את העומרין מן הארץ והליפתן לתוך שדה חבירו ושכחן כשכור שאינן שלו נפקא מבשדך ולא בשדה חבירך דלא הוו שכחה: **ורבנן.** מיעוטא דשדה חבירו נפקא להו מדהוה ליה למכתב כי תקצור קצירך בשדה ושכחת וכתיב בשדך: **לפו עומרין לתוך שדהו.** (ג) שהיו מוטלים על גבי אבן או עמוד או זז על זז: **פרט לשצפו.** וקא סלקא דעתך לפו ממש על גבי אבן או על גבי עמוד: **וליטעמיך לתוך שדה חבירו.** לפו על גבי אבן הוא דמעוט אבל מונחים לא מיעט והא בשדך כתיב אלא הא דקאמר לפו לאו דוקא לפו על שום דבר קאמר דאפי' מונחים על גבי קרקע נמי קאמר אינו שכחה והאי דקאמר לפו דלא משכחת עומרין לתוך שדה חבירו אלא בצפו שהרוח מצפתן על הארץ ומביאתן לשם: **שהחזיק בו להוליכו לעיר.** ס"ד השתא דאורחא דמילתא נקט ולאו דוקא: **זכה ביה.** ותו לא הוי שכחה דבעינן שכוח מעיקרו כדאמר בב"מ בפרק קמא (דף יא.): **מפני שהוא כלף.** שהוא פטור על שהחזיק בו כאילו היה עודנו לף מעל הקרקע ומונח בידו: **הריני כבן עזאי בשוקי טבריא.** יוסי אחד היה דעתו גלולה אמר הריני כאן בפומבדיתא מוכן להשיב דבר לשואל בעומק ובחריפות כבן עזאי שהיה חריף ודורש בשוקי טבריא: **שני חללים זה על גב זה.** והאחד משוך להלן מחבירו מעט ואם תמדוד מזה יקרב לעיר אחת ואם תמדוד מחבירו יקרב לעיר אחרת: **ולא מזה מודד לו.** וה"ה דמיבעיא ליה נמי אי דלמא מין במינו לא הוי טמון מין במינו לא הוי לף ומשייהם מודד אלא שהוא בגלל אלו:

תניתוה

מסורת הש"ס

(א) [רש"ל] ס"א ל"ג, ב) [סנהדרין יד: כל הענין], ג) שם, ד) שבועות יד. סנהדרין ג. יד:, ה) [נ' עיון עפו וכ"ה בכ"מ הל' מ"ע פ"ה הל"ה], ו) [תוספתא פאה פ"ג ע"ש], ז) [עירובין כט. קידושין כ. ערכין ל:], ח) [עי"ש דף טז.].

תורה אור השלם

1. מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ וְאִישׁ תְּרוּמוֹת יֶהֱרָסֶנָּה: משלי כט ד
2. וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וּדְרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֶת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט: דברים יז ט
3. כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר לְמִשְׁפַּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: דברים יז ח
4. שָׁרְרֶךָ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמֶּזֶג בַּטֶּרֶךְ עֲרֻמַּת חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים: שיר השירים ז ג
5. כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לְיָתוֹם וְלָאַלְמָנָה תִּהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: דברים כד יט
6. כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ: דברים כא א

הגהות הב"ח

(ח) גמ' הכא מעייניה דקרא דכתיב כי ימצא חלל כל היכא וכו' עומר בשדה שמה דומיא דקציר: (ט) שם קצירך בשדך ושכחת ור' יהודה: (ג) רש"י ד"ה לפו וכו' שדהו שמוטלין כל"ל ותיבת שהיו נמחק:

גליון הש"ס

גמ' ויצאו הן ולא שלוחיהן. עיין יומא דף קא ע"ב תד"ה וקרבו לו ובערכין דף כ ע"ל תד"ה קרבנו: שם הכא מעייני' דקרא. מכות דף ח ע"ב ערכין דף ל ע"ב:

לעזי רש"י

ציגל"א [צינגל"א]. חומה (המקיפה את העיר). בשטדידור"א [ייבישטרידור"א]. אפסר.

ז א ב מי' פ"ע מהל' רוצח הלכה ח סמג עשין עח:
ח ג מי' פ"ג מהלכות ממרים הלכה ה וסל' ז סמג לאוין קפג:
ט ד מי' פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ב:
י ה מי' פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה יא:
יא ו מי' פ"ה מהלכות מתנות עניים הל' ח:
יב ז מי' שם פ"א הל' ו:
יג ח ט מי' שם פ"ה הלכה ה:
יד י מי' שם הלכה ד וע"ש:
טו כ מי' פ"ע מהלכות רוצח הלכה י:

מוסף רש"י

בעליל לעיר. במפורסם לכל שקרוב הוא לעיר זו מכל עיירות (סנהדרין יד:). מצאן זקן ממרא. לסנהדרין חוץ לגשכת הגזית שהיתה בהר הבית (שם). אבי פגי. מקום לפנים מן חומת העיר וגדון מיירושלים לכל דבריו (שם). יכול תהא המראתו המראה. לידון בתנוק (שם). אילימא דנפוק מקצתן. והזרו אותן שבמון והמרה על דבריהם, מאי אירע מקום גורם, תיפוק ליה דפטור משום דלמא הנך דבלוכה כוותיה סבירא להו (שם). שרדך אגן הסהר. כתיב ודרשינן בחד דיני ממונות (שם לז:) אל יחסר המזג, אם נצרך אחד מהן לצאת, אם יש שם עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לא אינו יוצא (שם יד:). על העיר. על ירושלים, וצריך לקדש המוקפת בשתי חומות ובשיר (שם). הריני כבן עזאי בשוקי טבריה. יומא בדיחא הוה ליה ואמר להו לתלמידיו השתא איני דעתאי והריני מזומן להשיב בחריפות לכל מי שישאלני, כבן עזאי שהיה דורש בשוקי טבריה ולא היה בימיו עיקר הרים כמותו (ערובין כט. שם: אמר רבא) כי הוה בדיחא דעתיה הוי גיגל למימר הכי הריני פתוח ומוכן להשיב לשואלי דבר תורה כבן עזאי שהיה לר בטבריה שהיה חריף ולרשן ואמר (בכורות כח.) כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום חוץ מן הקרן הזה (קדושין כ.) לו: הריני משוכת במקומי שאני לרשן ובקי, כבן עזאי שהיה משתבח בשוקי טבריה כדתניא בן עזאי אומר כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום (ערכין ל.).